ZAMONAVIY INGLIZ TILI O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK VA METODIK KOMPETENSIYALARINING RIVOJLANTIRISH OMILLARI

Turdimurodova Gulshoda Dilshod qizi
Muhammad al-Xorazmiy nomidagi ixtisoslashtirilgan maktab
Guliston filiali ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ingliz tili o'qituvchisining kasbiy mahoratini belgilovchi pedagogik, psixologik va metodik kompetensiyalarining mohiyati, ularni uzluksiz rivojlantirish omillari hamda zamonaviy ta'lim talablariga moslashish mexanizmlari atroflicha tahlil qilinadi. Maqolada raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt vositalari (AI), kommunikativ va refleksiv yondashuvlarning o'qituvchi kompetentligini oshirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, talabalarga yo'naltirilgan ta'lim (Student-Centered Learning) sharoitida o'qituvchining psixologik tayyorgarligi hamda metodik moslashuvchanligining ta'lim samaradorligiga ta'siri ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berilgan. Maqola yakunida o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini tizimli oshirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Abstract. This article comprehensively analyzes the essence of pedagogical, psychological, and methodological competencies that determine the professional proficiency of a modern English language teacher, the factors for their continuous development, and the mechanisms of adaptation to modern educational requirements. The role of digital technologies, artificial intelligence (AI) tools, and communicative and reflective approaches in enhancing teacher competence is highlighted. Furthermore, the impact of a teacher's psychological readiness and methodological flexibility on educational efficiency within student-centered learning environments is scientifically and practically substantiated. Concurrently, practical recommendations for the systematic enhancement of teachers' professional competence are formulated.

Kalit so'zlar: Ingliz tili o'qituvchisi, pedagogik kompetensiya, psixologik kompetensiya, metodik kompetensiya, raqamli pedagogika, sun'iy intellekt, refleksiv amaliyot, uzluksiz kasbiy rivojlanish, kommunikativ metodika, ta'lim texnologiyalari.

Keywords: English teacher, pedagogical competence, psychological competence, methodological competence, digital pedagogy, artificial intelligence, reflective practice, continuous professional development (CPD), communicative language teaching (CLT), educational technologies.

KIRISH. Bugungi globallashuv va shiddat bilan rivojlanayotgan axborot jamiyati davrida xorijiy tillarni, xususan, xalqaro muloqot tili hisoblangan ingliz tilini mukammal egallash hayotiy zaruriyatga aylandi. O'zbekiston Respublikasida ham xorijiy tillarni o'rgatish tizimini tubdan isloh qilish, zamonaviy standartlarga mos kadrlar tayyorlash va o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishga davlat darajasida alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim sifatini oshirishning bosh omili esa, shubhasiz, zamonaviy talablarga javob bera oladigan, yuqori kompetensiyaga ega bo'lgan o'qituvchidir. Zamonaviy ingliz tili o'qituvchisi nafaqat til grammatikasi va lug'at boyligini yaxshi biladigan mutaxassis, balki o'quvchilarning individual xususiyatlarini tushunadigan psixolog, zamonaviy axborot texnologiyalaridan unumli foydalana oladigan raqamli pedagog va ta'lim jarayonini qiziqarli hamda samarali tashkil eta oladigan metodist bo'lishi lozim. Maqolaning maqsadi — ingliz tili o'qituvchisining pedagogik-psixologik va metodik kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni tadqiq qilish hamda ularni amaliyotga tatbiq etish yollarini ko'rsatib berishdan iborat.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Ingliz tili o'qituvchisining kasbiy kompetentligi murakkab, ko'p komponentli tuzilmaga ega bo'lib, u uchta asosiy ustunga tayanadi:

1. Pedagogik kompetensiya.

Pedagogik kompetensiya o'qituvchining o'quv jarayonini rejalashtirish, tashkil etish va boshqarish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalari yig'indisidir. Bunga quyidagilar kiradi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim (Student-Centered Learning): O'quvchini passiv tinglovchidan ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantirish.

Inklyuzivlik va madaniyatlararo muloqot: Sinfdagi turli xil ijtimoiy-madaniy va intellektual darajaga ega o'quvchilar bilan birdek ishlash imkoniyati.

Tashkilotchilik va fasilitatorlik: O'qituvchining ma'ruza o'quvchi obrazidan o'quv jarayonini yo'naltiruvchi, o'quvchiga yo'l ko'rsatuvchi fasilitator va moderator obraziga o'tishi.

2. Psixologik kompetensiya

Xorijiy tilni o'rganish jarayoni o'quvchida ma'lum bir psixologik to'siqlarni (Language Anxiety / Tildagi hayajon va qo'rquv) keltirib chiqaradi. Shuning uchun o'qituvchidan yuqori psixologik tayyorgarlik talab etiladi:

Empatiya va hissiy intellekt (EQ): O'quvchining ruhiy holatini tushunish, ularni qo'llab-quvvatlash va o'quv muhitida qulay atmosferani yaratish.

Motivatsiya va rag'bat: O'quvchilarning ichki va tashqi motivatsiyasini shakllantirish, xatolarga to'g'ri munosabatda bo'lish tuyg'usini singdirish.

Stressni boshqarish (Burnout prevention): O'qituvchining o'z ruhiy va hissiy holatini nazorat qila olishi, emotsional emirilishning oldini olish ko'nikmasi.

3. Metodik kompetensiya

Ingliz tili o'qitish metodikasi doimiy ravishda yangilanib boradi. Metodik kompetensiya til o'rgatishning eng samarali usullari va texnologiyalarini qo'llay olish qobiliyatidir:

Interaktiv metodlar: Kommunikativ til o'rgatish (CLT), Topshiriqlarga asoslangan ta'lim (TBLT) hamda Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL) kabi zamonaviy yondashuvlarni o'z o'rnida qo'llash.

Formativ va summativ baholash: CEFR (Yevropa tili ko'nikmalari darajasi) standartlariga mos ravishda 4 ta ko'nikmani (Listening, Reading, Writing, Speaking) xolis va samarali baholash. Ingliz tili o'qituvchisining pedagogik-psixologik va metodik kompetensiyalarini rivojlantirish bir qancha ichki va tashqi omillarga bog'liq.

1. Tashqi omillar. Institutsional va tizimli malaka oshirish: O'qituvchilarning xalqaro sertifikatlarga (TESOL, CELTA, DELTA, TKT) ega bo'lishi, doimiy malaka oshirish kurslari va treninglarda ishtirok etishi. Raqamli pedagogika va AI (Sun'iy intellekt) vositalaridan foydalanish**: ChatGPT**, **Grammarly, Quizlet, Kahoot** va **Canva** kabi zamonaviy vositalar dars sifatini oshiribgina qolmay, o'qituvchining metodik arsenallarini boyitadi.

Professional hamjamiyatlar va mentorlik: Kollegial hamkorlik, tajribali ustozlar (mentorlar) bilan ishlash va "Peer Observation" (hamkasblar darsini kuzatish) tizimining yo'lga qo'yilishi.

2. Ichki omillar. Refleksiv amaliyot (Reflective Practice): Darsdan so'ng o'z faoliyatini tahlil qilish ("Bugungi darsda nima kutilganiday o'tdi?", "O'quvchilar qaysi bosqichda qiynaldi?"). Refleksiya o'qituvchining o'z ustida ishlashiga undovchi eng kuchli ichki mexanizmdir.

Kasbiy motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish: O'qituvchining yangi pedagogik adabiyotlarni mutolaa qilishi, vebinarlarda qatnashishi va o'z bilimi hamda mahoratini oshirishga bo'lgan shaxsiy ehtiyoji.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, faqatgina nazariy bilimga ega bo'lgan o'qituvchi bugungi kun

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o‘quvchilarining talabini to‘liq qondira olmaydi. Metodik mahorat psixologik tayyorgarlik bilan uyg‘unlashgandagina kutilgan natijani beradi.
Masalan, ingliz tili darslarida sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish o‘qituvchiga dars rejasini (Lesson plan) tezkor tuzish, materiallarni individuallashtirish va test sinovlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Biroq, sun’iy intellekt o‘quvchiga psixologik dalda bera olmaydi, emotsional aloqa o‘rnata olmaydi. Shuning uchun o‘qituvchining psixologik kompetensiyasi texnologik asrda ham o‘z qiymatini yo‘qotmaydi.

XULOSA. Zamonaviy ingliz tili o‘qituvchisining pedagogik-psixologik va metodik kompetensiyalarini rivojlantirish — bu uzluksiz va tizimli jarayondir. O‘qituvchining kasbiy mahoratini oshirish uchun quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

1.Raqamli ko‘nikmalarni oshirish: O‘qituvchilar uchun zamonaviy EdTech platformalari va AI imkoniyatlaridan foydalanish bo‘yicha amaliy seminarlarni muntazam tashkil etish.

2.Psixologik treninglarni yo‘lga qo‘yish: O‘qituvchilarga darsdagi psixologik zo‘riqishlarni bartaraf etish, o‘quvchilarda tildan qo‘rqish (language barrier) hissini yengishga yordam beradigan psixologik dasturlarni joriy qilish.

3.Refleksiv madaniyatni shakllantirish: O‘qituvchilar o‘rtasida o‘z darslarini tahlil qilish (Teaching Journals, Action Research) amaliyotini keng ommalashtirish.

Xalqaro va milliy sertifikatsiyani qo‘llab-quvvatlash: O‘qituvchilarning CELTA, TESOL hamda TKT kabi xalqaro metodik sertifikatlarni olishlarini rag‘batlantirish tizimini yanada takomillashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR / REFERENCES

1. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
2. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Pearson Longman.
3. Dörnyei, Z. (2001). Motivational Strategies in the Language Classroom. Cambridge University Press.
4. Scrivener, J. (2011). Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. Macmillan Education.
5. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hujjatlari hamda Xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish bo‘yicha me’yoriy-huquqiy bazalar.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.